

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πέμπτο τμήμα)

της 16ης Μαρτίου 2006 (*)

«Παράβαση κράτους μέλους – Οδηγία 92/43/ΕΟΚ – Διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας – Προστασία των ειδών»

Στην υπόθεση C-518/04,

με αντικείμενο προσφυγή του άρθρου 226 ΕΚ λόγω παραβάσεως, ασκηθείσα στις 21 Δεκεμβρίου 2004,

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τους M. van Beek και M. Κωνσταντινίδη, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο,

προσφεύγουσα,

κατά

Ελληνικής Δημοκρατίας, εκπροσωπούμενης από την Ε. Σκανδάλου, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο,

καθής,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

συγκείμενο από τους J. Makarczyk, πρόεδρο τμήματος, R. Schintgen και J. Ključka (εισηγητή), δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: A. Tizzano

γραμματέας: C. Strömholm, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 26ης Ιανουαρίου 2006,

κατόπιν της αποφάσεως που έλαβε, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Με την προσφυγή της, η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων ζητεί από το Δικαστήριο να αναγνωρίσει ότι η Ελληνική Δημοκρατία, μη λαμβάνοντας τα απαραίτητα μέτρα για τη θέσπιση και εφαρμογή ενός αποτελεσματικού συστήματος αυστηρής προστασίας της οχιάς *Vipera schweizeri* στη Μήλο, ώστε να αποφεύγεται οποιαδήποτε παρενόχληση εκ προθέσεως του είδους αυτού, ιδίως κατά την περίοδο αναπαραγωγής, την περίοδο κατά την οποία τα νεογνά εξαρτώνται από τη μητέρα και την περίοδο χειμερίας νάρκης, καθώς και οποιαδήποτε βλάβη ή καταστροφή των τόπων αναπαραγωγής ή των τόπων αναπαύσεως, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχεία β' και δ', της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 1992, για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας (ΕΕ L 206, σ. 7, στο εξής: οδηγία).

Το νομικό πλαίσιο

2 Το άρθρο 12, παράγραφος 1, της οδηγίας ορίζει τα ακόλουθα:

«Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα ώστε να θεσπισθεί ένα καθεστώς αυστηρής προστασίας των ζωικών ειδών που αναφέρονται στο σημείο α' του παραρτήματος IV, στην περιοχή φυσικής κατανομής τους, που να απαγορεύει:

[...]

β) να παρενοχλούνται εκ προθέσεως τα εν λόγω είδη, ιδίως κατά την περίοδο αναπαραγωγής, την περίοδο κατά την οποία τα νεογνά εξαρτώνται από τη μητέρα, τη χειμερία νάρκη και τη μετανάστευση·

[...]

δ) τη βλάβη ή καταστροφή των τόπων αναπαραγωγής ή των τόπων ανάπαυσης.»

3 Η οχιά *Vipera schweizeri* περιλαμβάνεται στο παράρτημα IV, στοιχείο α', της εν λόγω οδηγίας ως ζωικό είδος κοινοτικού ενδιαφέροντος που χρήζει αυστηρής προστασίας.

Η προ της ασκήσεως της προσφυγής διαδικασία

4 Η Επιτροπή, εκτιμώντας ότι η Ελληνική Δημοκρατία παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχεία β' και δ', της οδηγίας, κίνησε την προβλεπόμενη από το άρθρο 226 ΕΚ διαδικασία λόγω παραβάσεως.

5 Αφού ζήτησε από την Ελληνική Δημοκρατία να διατυπώσει τις παρατηρήσεις της, η Επιτροπή εξέδωσε, στις 19 Δεκεμβρίου 2003, αιτιολογημένη γνώμη με την οποία κάλεσε το κράτος μέλος αυτό να λάβει τα απαραίτητα μέτρα προκειμένου να συμμορφωθεί προς τη γνώμη αυτή εντός προθεσμίας δύο μηνών από της κοινοποίησής της.

6 Μη έχοντας λάβει καμία πληροφορία που να της επιτρέπει να συναγάγει ότι η Ελληνική Δημοκρατία συμμορφώθηκε προς τις εκ της οδηγίας υποχρεώσεις της, η Επιτροπή αποφάσισε να ασκήσει την υπό κρίση προσφυγή.

Επί της προσφυγής

Επιχειρήματα των διαδίκων

7 Η Επιτροπή θεωρεί ότι η ελληνική νομοθεσία δεν διασφαλίζει αυστηρή προστασία της οχιάς *Vipera schweizeri*, καθόσον περιορίζεται στη θέσπιση γενικών αρχών και κατευθύνσεων καθώς και αποσπασματικών κανόνων, χωρίς να καθιερώνει ένα ειδικό, προληπτικό και νομικώς δεσμευτικό σύστημα. Συναφώς, επικαλείται την απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 2002 στην υπόθεση C-103/00, Επιτροπή κατά Ελλάδας (Συλλογή 2002, σ. I-1147, σκέψεις 29 και 30), καθώς και τις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα P. Léger (σημείο 43) στην ίδια υπόθεση.

8 Η Ελληνική Κυβέρνηση δεν αμφισβητεί την ανάγκη λήψεως μέτρων για την προστασία του συγκεκριμένου είδους, θεωρεί όμως ότι το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο, τα διάφορα υπό υλοποίηση προγράμματα και δράσεις διαχειριστικού χαρακτήρα καθώς και ένα σχέδιο κοινής υπουργικής αποφάσεως αρκούν προς διασφάλιση αυτής της προστασίας, προβλέποντας ιδίως, πριν από την έγκριση ορισμένων σχεδίων, έργων και δραστηριοτήτων, την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεών τους καθώς και τη δυνατότητα αναλήψεως ειδικών δράσεων προστασίας.

9 Η εν λόγω κυβέρνηση υποστηρίζει επίσης ότι η καλή κατάσταση του περιβάλλοντος και, ειδικότερα, η διαχρονική σταθερότητα του πληθυσμού του συγκεκριμένου είδους οχιάς μαρτυρούν την ποιότητα των μέτρων που έχουν ληφθεί.

10 Η Επιτροπή απαντά ότι οι περιστάσεις αυτές δεν απαλλάσσουν την Ελληνική Δημοκρατία από την υποχρέωση θεσπίσεως ενός νομικού πλαισίου ικανού να διασφαλίσει την αυστηρή προστασία του

είδους *Vipera schweizeri*. Η Επιτροπή παραπέμπει, συναφώς, στις σκέψεις 30 και 31 της προμνησθείσας αποφάσεως Επιτροπή κατά Ελλάδα.

- 11 Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η Επιτροπή υποστήριξε επίσης ότι τα αποσπασματικά μέτρα που έλαβε η Ελληνική Δημοκρατία δεν διασφαλίζουν την προστασία του εν λόγω είδους, στον βαθμό που, εντός της ζώνης όπου είναι συγκεντρωμένοι οι τόποι αναπαραγωγής και αναπαύσεως του είδους αυτού, λειτουργούν ορυχεία, τα οποία αποτελούν πηγή εκ προθέσεως παρενοχλήσεων του είδους αυτού. Ομοίως, εντός της ζώνης αυτής, επιτρέπεται η βοσκή αιγοπροβάτων και βοοειδών πέραν του προσήκοντος μέτρου, πράγμα το οποίο μπορεί να έχει αρνητικές συνέπειες στην προστασία του είδους *Vipera schweizeri*.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

- 12 Προκαταρκτικώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία, η ύπαρξη παραβάσεως πρέπει να εκτιμάται σε συνάρτηση με την κατάσταση του κράτους μέλους όπως αυτή εμφανίζεται κατά τη λήξη της ταχθείσας με την αιτιολογημένη γνώμη προθεσμίας και ότι οι επελθούσες στη συνέχεια μεταβολές δεν μπορούν να ληφθούν υπόψη από το Δικαστήριο (βλ., μεταξύ άλλων, προμνησθείσα απόφαση Επιτροπή κατά Ελλάδα, σκέψη 23, και απόφαση της 19ης Ιουνίου 2003, C-161/02, Επιτροπή κατά Γαλλίας, Συλλογή 2003, σ. I-6567, σκέψη 6).
- 13 Συνεπώς, δεν χρειάζεται να εξεταστεί κατά πόσον το σχέδιο κοινής υπουργικής αποφάσεως, στο οποίο η Ελληνική Κυβέρνηση αναφέρθηκε κατά την έγγραφη και την προφορική διαδικασία και το οποίο, κατ' αυτήν, αποσκοπεί στην κωδικοποίηση ή συμπλήρωση των ήδη ισχυόντων μέτρων προστασίας, ανταποκρίνεται, όσον αφορά την οχιά *Vipera schweizeri*, στις απαιτήσεις προστασίας που θεσπίζει το άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχεία β' και δ', της οδηγίας.
- 14 Όσον αφορά τα λοιπά μέτρα που έχουν ληφθεί, κατά την Ελληνική Κυβέρνηση, για την προστασία του είδους αυτού, πρέπει να υπομνησθεί ότι το άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχεία β' και δ', της οδηγίας επιβάλλει τη λήψη των αναγκαίων μέτρων για τη θέσπιση καθεστώτος αυστηρής προστασίας των ζωικών ειδών που αναφέρονται στο σημείο α' του παραρτήματος IV της οδηγίας στην περιοχή φυσικής κατανομής τους, απαγορεύοντας, αφενός, την εκ προθέσεως παρενόχληση των εν λόγω ειδών, ιδίως κατά την περίοδο αναπαραγωγής τους, και, αφετέρου, τη βλάβη ή καταστροφή των τόπων αναπαραγωγής ή των τόπων αναπαύσεως.
- 15 Συναφώς, πρέπει να παρατηρηθεί, πρώτον, ότι η Μήλος αποτελεί περιοχή ζωτικής σημασίας για την αναπαραγωγή και την επιβίωση του προστατευόμενου είδους *Vipera schweizeri* το οποίο περιλαμβάνεται στο εν λόγω παράρτημα IV, σημείο α'. Πράγματι, αφενός, δεν αμφισβητείται ότι το δυτικό τμήμα της Μήλου συγκεντρώνει, μόνο του, πλέον του ημίσεος του παγκόσμιου πληθυσμού του είδους αυτού. Αφετέρου, μία από τις τρεις περιοχές που έχουν προταθεί από τις ελληνικές αρχές ως τόποι κοινοτικής σημασίας για το δίκτυο Natura 2000 όσον αφορά την προστασία της οχιάς *Vipera schweizeri* βρίσκεται στη Μήλο.
- 16 Δεύτερον, ένα καθεστώς αυστηρής προστασίας, υπό την έννοια του άρθρου 12, παράγραφος 1, στοιχεία β' και δ', της οδηγίας προϋποθέτει τη θέσπιση συνεκτικών και συντονισμένων μέτρων προληπτικού χαρακτήρα, όπως παρατήρησε ο γενικός εισαγγελέας P. Léger με τις προτάσεις του στην προμνησθείσα υπόθεση Επιτροπή κατά Ελλάδα (σκέψεις 43 και 44).
- 17 Τρίτον, ο ίδιος ο νόμος-πλαίσιο 1650/1986, για την προστασία του περιβάλλοντος, επιβάλλει, αφενός, την κατάρτιση διαχειριστικού σχεδίου ή την εκπόνηση «ειδικής περιβαλλοντικής μελέτης», με σκοπό τη μεταγενέστερη έκδοση προεδρικού διατάγματος για την αποτελεσματική προστασία των ειδών καθώς και των οικοτόπων τους, το οποίο θα καθορίζει τους όρους, περιορισμούς και απαγορεύσεις που απαιτούνται για την προστασία αυτή, και, αφετέρου, τη σύσταση οργανισμού διαχειρίσεως. Μεταβατικώς, ο εν λόγω νόμος-πλαίσιο προβλέπει ότι, μέχρι την έκδοση αυτού του προεδρικού διατάγματος, οι εν λόγω όροι, περιορισμοί και απαγορεύσεις μπορούν να θεσπίζονται με υπουργική απόφαση. Όμως, δεν αμφισβητείται ότι, κατά τη λήξη της ταχθείσας με την αιτιολογημένη γνώμη προθεσμίας, δεν είχαν ληφθεί όλα τα απαραίτητα σχετικά μέτρα.

- 18 Συναφώς, η Ελληνική Κυβέρνηση αναγνώρισε, κατά την έγγραφη διαδικασία, ότι ορισμένες από τις κατευθυντήριες γραμμές που καθορίζει το νυν ισχύον νομικό πλαίσιο χρήζουν διευκρινίσεως,

πρόσθεσε δε, κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ότι το σχέδιο κοινής υπουργικής απόφασης, με αντικείμενο την κωδικοποίηση αλλά και τη συμπλήρωση των μέτρων που έχουν ληφθεί κατ' εφαρμογήν του νόμου-πλασίου 1650/1986 και την εξασφάλιση, με τον τρόπο αυτόν, ειδικότερης και αυστηρότερης προστασίας του δυτικού τμήματος της Μήλου, βρισκόταν ακόμα στο στάδιο της εγκρίσεως.

- 19 Τέταρτον, όσον αφορά τα λοιπά στοιχεία αυτού του νομικού πλαισίου, η Ελληνική Κυβέρνηση, κατά την έγγραφη και την προφορική διαδικασία, περιορίστηκε να απαριθμήσει μια σειρά νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών πράξεων, χωρίς να επικαλεστεί ή να προσκομίσει καμία ειδική διάταξη ισχύουσα κατά τη λήξη της ταχθείσας με την αιτιολογική γνώμη προθεσμίας και ανταποκρινόμενη στις επιταγές του άρθρου 12, παράγραφος 1, στοιχεία β' και δ', της οδηγίας.
- 20 Κατά συνέπεια, διαπιστώνεται ότι η Ελληνική Δημοκρατία δεν θέσπισε, εντός της ταχθείσας προθεσμίας, ένα νομικό πλαίσιο ικανό να διασφαλίσει την αυστηρή προστασία της οχιάς *Vipera schweizeri* στη Μήλο από οποιαδήποτε παρενόχληση εκ προθέσεως, ιδίως κατά την περίοδο αναπαραγωγής, την περίοδο κατά την οποία τα νεογνά εξαρτώνται από τη μητέρα και κατά την περίοδο χειμερίας νάρκης, καθώς και από οποιαδήποτε βλάβη ή καταστροφή των τόπων αναπαραγωγής ή των τόπων αναπαύσεως (βλ., υπό το πνεύμα αυτό, προμνησθείσα απόφαση Επιτροπή κατά Ελλάδα, σκέψεις 27 έως 30).
- 21 Περιστάσεις όπως η καλή κατάσταση του περιβάλλοντος ή η σταθερότητα του πληθυσμού του είδους *Vipera schweizeri* στη Μήλο δεν μπορούν, αυτές καθαυτές, να ανατρέψουν αυτή τη διαπίστωση (βλ., υπό το πνεύμα αυτό, προμνησθείσα απόφαση Επιτροπή κατά Ελλάδα, σκέψη 31). Επομένως, η προσφυγή της Επιτροπής πρέπει να γίνει δεκτή.
- 22 Κατόπιν των ανωτέρω σκέψεων, αναγνωρίζεται ότι η Ελληνική Δημοκρατία, μη λαμβάνοντας, εντός της ταχθείσας προθεσμίας, τα απαραίτητα μέτρα για τη θέσπιση και εφαρμογή ενός αποτελεσματικού συστήματος αυστηρής προστασίας της οχιάς *Vipera schweizeri* στη Μήλο, ώστε να απαγορεύεται οποιαδήποτε εκ προθέσεως παρενόχληση του είδους αυτού, ιδίως κατά την περίοδο αναπαραγωγής, την περίοδο κατά την οποία τα νεογνά εξαρτώνται από τη μητέρα και την περίοδο χειμερίας νάρκης, καθώς και οποιαδήποτε βλάβη ή καταστροφή των τόπων αναπαραγωγής ή των τόπων αναπαύσεως του εν λόγω είδους, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχεία β' και δ', της οδηγίας.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 23 Κατά το άρθρο 69, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα εφόσον υπάρχει σχετικό αίτημα του νικήσαντος διαδίκου. Επειδή η Επιτροπή ζήτησε να καταδικαστεί η Ελληνική Δημοκρατία στα δικαστικά έξοδα και η τελευταία ηττήθηκε, η Ελληνική Δημοκρατία πρέπει να καταδικαστεί στα δικαστικά έξοδα.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (πέμπτο τμήμα) αποφασίζει:

- 1) **Η Ελληνική Δημοκρατία, μη λαμβάνοντας, εντός της ταχθείσας προθεσμίας, τα απαραίτητα μέτρα για τη θέσπιση και εφαρμογή ενός αποτελεσματικού συστήματος αυστηρής προστασίας της οχιάς *Vipera schweizeri* στη Μήλο, ώστε να απαγορεύεται οποιαδήποτε εκ προθέσεως παρενόχληση του είδους αυτού, ιδίως κατά την περίοδο αναπαραγωγής, την περίοδο κατά την οποία τα νεογνά εξαρτώνται από τη μητέρα και την περίοδο χειμερίας νάρκης, καθώς και οποιαδήποτε βλάβη ή καταστροφή των τόπων αναπαραγωγής ή των τόπων αναπαύσεως του εν λόγω είδους, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχεία β' και δ', της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 1992, για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας.**
- 2) **Καταδικάζει την Ελληνική Δημοκρατία στα δικαστικά έξοδα.**

(υπογραφές)

* Γλώσσα διαδικασίας: η ελληνική.